

Γ. Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, **Αί παιδαγωγικά ιδέαι του Σοφοκλέους**, Ἀθήναι 1973, σσ. 85.

Ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι μελέτη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐκ σειρᾶς ἐξήκοντα ἄλλων συναφῶν ἐργασιῶν, αἵτινες καθιερώθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1968—70 ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καθ' ὑπόδειξιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου κ. Ἰ. Κιτσαρᾶ, ὅστις καὶ προλογίζει τὸ ὑπὸ παρουσίᾳσιν βιβλίον.

Ἡ ἐν λόγῳ μελέτη διαρθροῦται εἰς τρία μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον (σσ. 11—53) ἀναπτύσσεται ἡ κοσμοθεωρία τοῦ μεγάλου τραγικοῦ, ἥτις συνίσταται κατὰ τὸν συγγραφέα εἰς τὴν βαθυτάτην πίστιν τοῦ Σοφοκλέους εἰς τὴν παντοδυναμίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν θεῶν, τὸν κολασμὸν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδικίας καὶ τὴν κατίσχυσιν πάντοτε τοῦ ἀγράφου - θείου νόμου εἰς τὴν σύγκρουσίν του μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου - γραπτοῦ τοιοῦτου. Τὸ δεύτερον μέρος (σσ. 64—74) πραγματεύεται τὴν στάσιν τοῦ Σοφοκλέους ἐναντι τῶν παιδαγωγικῶν ρευμάτων τῆς ἐποχῆς του, ἰδίᾳ τῆς σοφιστικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς σωκρατικῆς παιδείας. Τέλος εἰς τὸ τρίτον μέρος (σσ. 78—80) ὁ συγγραφεὺς ἐπιχειρεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ παιδαγωγικὸν μήνυμα τῆς Σοφοκλείου τραγωδίας, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ βαθυτάτῃ αὐτοῦ οὐσίᾳ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀταλάντευτος πεποιθήσις ὅτι τὰ πάντα διέπονται ὑπὸ αἰωνίων καὶ ἀπαρασαλεύτων νόμων, τοὺς ὁποίους, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἀγνοήσῃ, θὰ ὀδηγηθῇ ἀναποφεύκτως εἰς τὴν καταστροφὴν.

Εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ ἡ σημασία τοιούτων δημοσιευμάτων, κατὰ τὴν σημερινὴν ἰδίᾳ ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου συσκοτιζόμενον ἀπὸ τὸ δελεαστικὸν ἄσμα τῶν σειρήνων τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, τείνει ν' ἀποσείσῃ πᾶσαν ἠθικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν δέσμευσιν. Αἱ παιδαγωγικαὶ ιδέαι τοῦ Σοφοκλέους — τοῦ ποιητοῦ πῶς ἐνσαρκώνει ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὸ ἰδανικὸν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἁρμονίας — ἀποτελοῦν, ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ καὶ ὁ κ. Ἰ. Κιτσαρᾶς εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου, «τὸ ζεῖδωρον μήνυμα τῆς ἐποχῆς μας πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ἰδιαιτέρως Ἑλληνα καὶ Χριστιανόν, πολλῶ δὲ μᾶλλον Ἑλληνα ἐκπαιδευτικόν».

ΓΕΡ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΣ

*
* *

ΣΤΕΛΙΟΥ Κ. ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ, Δικηγόρου, **Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους (167 π. Χ.)**, σ. 99. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ἡπειρωτ. Ἐστίας», Ἰωάννινα 1973.

Ὁ κ. Στέλιος Κ. Σιωμόπουλος, θεράπων τῆς Νομικῆς Ἐπιστήμης, ἔρχεται διὰ τῆς ἀνά χειρᾶς ἱστορικῆς του μελέτης, ὡς φιλότιμον τέκνον τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου, νὰ ἀποδώσῃ τὰ τροφεῖα πρὸς τὴν γενέτειραν, πραγματευόμενος, βάσει τῶν πηγῶν, ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἤσκησαν ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τυχῶν αὐτῆς τῆς μαρτυρικῆς μὲν ἀλλ' ἐνδόξου γωνίας τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος.

Πρόκειται περὶ τῆς ὀλοκληρωτικῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἡ Ἡπειρος κατὰ τὸν Γ' Μακεδονικὸν πόλεμον μετὰ τὴν νίκην τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, Περσέως, εἰς τὴν Πύδναν τῷ 168 π. Χ.

Εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐξ 20 κεφαλαίων ἀπρητισμένης μελέτης του ὁ σ. θέτει

τὸ πρόβλημα : Ποῖα ὑπῆρξαν τὰ αἷτια τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καταστροφῆς τῆς Ἡπείρου, ἐν ἔτος μετὰ τὴν νίκην των κατὰ τοῦ Περσέως ; Ἡ καταστροφή αὕτη δύναται νὰ ἀποδοθῇ τῷ ὄντι εἰς τὴν ἐκδικητικὴν μανίαν τῶν Ρωμαίων, ὅπως ὑποστηρίζεται ὑπὸ τε τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν νέων ἱστοριογράφων, ἢ εἰς ἄλλα ἐλατήρια καὶ ποῖα ;

Πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τούτου ὁ σ. προσέβη εἰς συγγέντρωσιν ἱστορικῶν στοιχείων διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης τῶν πηγῶν, ἐταξινόμησεν αὐτὰ μετ' ἐπιμελείας καὶ ἀκολουθῶς ἐχώρησεν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν σκέψεών του, μὲ πρόθεσιν πάντοτε νὰ ἐρευνήσῃ μήπως καὶ ἄλλα αἷτια, ὅπως π. χ. πολιτικὰ ἢ οἰκονομικά, συνετέλεσαν εἰς τὴν καταστροφὴν ταύτην.

Εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς ἐργασίας του ὁ σ. ἐκθέτει τὰς ἐπικρατούσας ἐν Ἑλλάδι πολιτικὰς, κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς συνθήκας κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Γ' Μακεδονικοῦ πολέμου, τὴν διπλωματικὴν καὶ στρατιωτικὴν προπαρασκευὴν τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ Περσέως, τὰ αἷτια καὶ τὰς ἀφορμὰς τοῦ πολέμου τούτου, τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἡπείρου, τὴν στάσιν τῶν Ἡπειρωτῶν κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου, τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὴν ὑπατείαν τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου κ.λ.π. Θεωρεῖ ὡς ἄτονον καὶ ἀναπόδεικτον τὸν ἰσχυρισμὸν τινων, ὅτι οἱ Ἡπειρῶται συνεμάχησαν κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου μετὰ τοῦ Περσέως. Σκιαγραφεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ νέου Ὑπάτου καὶ νικητοῦ τοῦ Περσέως, Λ. Αἰμιλίου Παύλου, καὶ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ εὐνοουμένου τῶν Ρωμαίων ἀρχοντος τῆς Ἡπείρου, Χάροπος, μετὰ περιφρονήσεως καὶ βδελυγμίας, διότι κατὰ τὸν Πολύβιον, οὗτος «οὐκ ἔστι τῶν δεινῶν ὁποῖον οὐκ ἐποίει». Περιγράφει τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκυριεύθησαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἰ' Ἡπειρωτικαὶ πόλεις ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ παραθέτει αὐτοῦσια τὰ χωρία τῶν διαφόρων ἱστορικῶν συγγραφέων (Πλουτάρχου, Τίτου Λιβίου, Ἀππιανοῦ, Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰουστίνου, Εὐτρόπιου καὶ Πολυβίου κατὰ Στράβωνα), τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὀλοσχερῆ καταστροφὴν τῆς Ἡπείρου (βιαία μετακινήσεις 150.000 ἀνθρώπων εἰς Ἰταλίαν καὶ καταστροφή 70 πόλεων). Περαιτέρω ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ καταστροφή τῶν πόλεων καὶ ἡ μεταφορὰ τοῦ πληθυσμοῦ των ἐπραγματοποιήθη, συμφώνως πρὸς τὸ συγκλητικὸν δόγμα, περιγράφει τὸ σχέδιον τῆς καταστροφῆς καὶ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὸν ὅρον «hora quarta» τὴν ὥραν δηλ. καθ' ἣν ἐπεχειρήθη ἡ ἐφοδος πρὸς λεηλασίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἡπειρος ἦτο πλέον νεκρὰ «οἰκονομικά, πληθυσμιακά, πολιτικά». Ἐν τέλει ὁ σ. παρέχει τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐν τῷ προλόγῳ τεθὲν πρόβλημα, ἐξηγμένην ἐκ τῆς μελέτης τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Ρωμαίων πρὸ 30 ἐτῶν καὶ ἔναντι τοῦ Φιλίππου, τοῦ πατρὸς τοῦ Περσέως, μετὰ τὴν νίκην των εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς τῷ 197 π. Χ., συνίσταται δὲ εἰς τὸ ὅτι ἡ μὲν Μακεδονία ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ἀσπίς τῆς Ἰταλίας διὰ τοὺς ἐξ Ἀτατολῆς ἐπερχομένους ἐχθρούς, ἢ δὲ Ἡπειρος νὰ παραμείνῃ ὡς νεκρὰ ζώνη μετὰ τῆς Μακεδονίας - ἀσπίδος καὶ τῆς Ἰταλίας πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν, διότι ὁ οἰοσδήποτε εἰσβολεὺς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ στηριχθῇ εἰς ἠπειρωτικὸς πόρους καὶ συνεπῶς ταχέως θὰ συνήντα ἀνυπερβλητὰ ἐμπόδια διὰ τὴν ἐπιχειρήσῃ ἐπιθεσιν κατὰ τῆς Ἰταλίας, ὁπότε ἢ θὰ παρητεῖτο τῆς προσπαθείας του ἢ θὰ ἐβραδυπόρει ἐπ' ἀρκετὸν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δοθῇ ὁ ἀπαραίτητος διὰ τὴν μεταφορὰν ρωμαϊκοῦ στρατοῦ εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς ἀκτὰς χρόνος, δεδομένου μάλιστα ὅτι αἱ παραλιακαὶ ἠπειρωτικαὶ πόλεις ἀφέθησαν ἀπὸ σκοποῦ ἄθικτοι κατὰ τὴν γενικὴν καταστροφὴν. Ὡστε αἷτια τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἡπείρου μετὰ τὴν νίκην τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως δὲν ὑπῆρξεν οὔτε ἡ ἐκδικητικὴ διάθεσις τῶν Ρωμαίων, οὔτε ἡ ἀνάγκη νὰ ἀμειφθοῦν οἱ μετασχόντες εἰς ταύτην στρατιῶται, ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ καὶ στρατηγικὴ σκοπιμότης τῆς δημιουργίας νεκρᾶς ζώνης πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐξ ἀνατολῶν κινδύνου.

Ἡ ὑπὸ τοῦ σ. διδομένη ἐρμηνεία τῆς ὀλοσχεροῦς καταστροφῆς τῆς Ἠπείρου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δὲν εἶναι οὔτε παράδοξος οὔτε ἀνεδαφικὴ ἀντιθέτως καὶ πιθανὴ καὶ ἀληθοφανὴ φαίνεται, διότι τὰ ὑπὸ τούτου παρατιθέμενα ἐπιχειρήματα, ἐρεϊδόμενα ἐπὶ ὀρισμένων γεγονότων, εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὰ καὶ πειστικά.

Ὁ σ. ἀποδεικνύεται προσεκτικὸς μελετητὴς τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας ἐκμεταλλεύεται ἐπιτυχῶς, συγκρίνει τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων ἱστορικῶν συγγραφέων παρεχομένης πληροφορίας καὶ τὰς ἐλέγχει ἀντικειμενικῶς διὰ τὴν ἐπανορθώσῃ μίαν «ἱστορικὴν ἀνακρίβειαν», χωρὶς νὰ παραλείψῃ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης του, ἐπαναλαμβάνων μετριοφρόνως τὴν παράκλησιν τοῦ Πολυβίου «ἐὰν μὲν κατὰ πρόθεσιν εὐρισκώμεθ' αὖ κατὰ τὴν πραγματείαν διαψευδόμενοι καὶ παρορῶντες τὴν ἀλήθειαν, ἀπαραιτήτως ἐπιτιμᾶν, ἐὰν δὲ κατ' ἄγνοιαν, συγγνώμην ἔχουν».

Ἡ ὑπὸ τοῦ σ. χρῆσις τῆς λεγομένης Δημοτικῆς δὲν εἶναι πάντοτε ἄψογος. Ἐπίσης δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν καὶ ὀρθογραφικὰ τινὰ σφάλματα, ὧν τινὰ ἐπαναλαμβάνονται.

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΣΚΟΥΝΑΣ

* *

ΒΑΣΙΑ. ΚΑΛΟΓΕΡΑ, ἐ. Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μ. Ε., **Διδακτικά - Παιδαγωγικά - Ἐπιστημονικά Σύμμικτα**, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 252, 80.

Εἰς καλαισθητον, ὀγκώδη τόμον εἶδε πρό τινος τὸ φῶς τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Κ. ὑπὸ τὸν προαναφερόμενον τίτλον. Εἶναι μία συνολικὴ εἰς τόμον παρουσιάσις ἐργασιῶν τοῦ συγγραφέως αἱ ὁποῖαι ἔχουν περιληφθῆ εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ ἢ δημοσιευθῆ εἰς αὐτοτελῆ τευχίδια. Ἄν καὶ τὰ μελετήματα ταῦτα χαρακτηρίζονται ὡς τὰ Scripta minora τοῦ συγγραφέως, ἀνωτέρου ἐκπαιδευτικοῦ, εἶναι ἐν τούτοις πολὺ σημαντικὰ παρέχουν πολυτίμους ὁδηγίας εἰς τοὺς διδάσκοντας τὰ φιλολογικὰ μαθήματα καὶ προσφέρουν λίαν ἀξιολόγους λύσεις εἰς τοὺς μελετητὰς τῶν προβλημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν γλῶσσαν.

Πράγματι, εἰς δύο μεγάλας ομάδας δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν αἱ μελέται τοῦ κ. Καλογερά. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ἔργα Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Εἰδικὴν Διδακτικὴν θεμάτων σημειοῦμεν ἰδίως τὰ : Διδασκαλία τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν εἰς τὴν Α' Γυμνασίου — Διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς (I καὶ II μέρους) — Διδασκαλία τοῦ Ἑτυμολογικοῦ — Διδασκαλία τῶν Νέων Ἑλληνικῶν — Διδακτικὴ τῶν Ἑλλήνων Ῥητόρων — Διδακτικὴ τῶν Ἱστορικῶν Συγγραφέων — Διδακτικὴ τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι λίαν γνωστὸς εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα του. Οἰκειότερα μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐκθέσεων, ἢ ἀνάλυσις Πλατωνικῶν Διαλόγων καὶ ἡ ἐμπεριστατωμένη καὶ ἀναλυτικὴ Αἰσθητικὴ Ἐρμηνεία τῆς Ἀρχαίας Τραγωδίας καὶ ὁμοία τοῦ Ὀμήρου. Γίνεται ἀπὸ τῆς πρώτης γραμμῆς φανερόν ὅτι ὁ κ. Κ. προβαίνει εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῶν θεμάτων του μὲ ὄλον τὸν ἀναγκαῖον ἐπιστημονικὸν ἐξοπλισμόν, συνεπικουρούμενον ἀπὸ πλουσίαν διδακτικὴν καὶ ἐποπτικὴν πείραν. Δι' αὐτὸ καὶ αἱ μελέται του ἀποτελοῦν ἐπιτυχῆ συνδυασμὸν θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν σχετικῶν θεμάτων καὶ τὰ διατυπούμενα ἐκάστοτε συμπεράσματα εἶναι ἐπιμελῶς τεκμηριωμένα. Ἀπόψεις αὐτοῦ ὅπως ἡ ἀνάγκη ἐξετάσεως τῆς γραμματικῆς ὕλης τῆς Ἀρχαίας ἐν παραλληλισμῷ πρὸς